

ASPECTE ALE COMPORTAMENTULUI MINORITĂȚII GERMANE DIN ROMÂNIA ÎN ANII 1940-1941

FLORIAN BANU

Definită prin articolul 1 al Constituției din martie 1923 drept „un stat național, unitar și indivizibil”, România interbelică reunea între granițele sale și o serie de minorități naționale. Astfel, potrivit recensământului din 1930, din totalul populației, 71,9% erau români, urmați, în ordine descrescătoare, de maghiari – 7,9%, germani – 4,1% și evrei – 4%.¹ A doua ca număr de membri, minoritatea germană a susținut, în general, politica externă a statului român, urmărind menținerea statu-quo-lui teritorial fixat prin tratatele de pace care au fost încheiate în 1919-1920 în Franța.

Din punct de vedere politic, sașii și șvabii erau grupați în Partidul Parlamentar German care în ianuarie 1929 și-a luat numele de Partidul German. Principalele revendicări vizau domeniul învățământului și cel al Bisericii, pentru care erau cerute deplina libertate de funcționare și o finanțare cât mai substanțială din partea statului. Reprezentanții sașilor și șvabilor au adoptat tactica de colaborare cu guvernele României făcând, de regulă, cartel electoral cu partidul chemat la putere. Această minoritate a avut o atitudine loială statului român respingând presiunile liderilor Partidului Maghiar care insistau pentru desfășurarea unor acțiuni comune, pe plan intern, dar mai ales internațional, împotriva statului român pe care îl acuzau că încalcă drepturile minorităților². Ascensiunea în cadrul Partidului German a grupării radicale condusă de Fritz Fabricius, care îmbrățișa ideile național - socialiste promovate de Adolf Hitler, va produce o modificare a poziției față de statul român.

Atât în „Mein Kampf” cât și în diverse discursuri, Hitler preconiza crearea unui mare stat al germanilor care să înglobeze pe toți germanii din Europa, urmând ca ulterior să constituie un imperiu continental, capabil să asigure supremația mondială a Reichului. În vara anului 1932

¹ *Enciclopedia României*, București, 1938, vol. 1, p.148.

² I. Scurtu, I. Dordea (coord.), *Minoritățile naționale din România (1925-1931) Documente*, București, 1996, p.11.

Hitler declara: „Nu vom ajunge niciodată dominația mondială dacă nu avem în centrul sferei noastre de încredere un nucleu de putere solid, dur ca oțelul. Un nucleu de optzeci sau o sută de milioane de germani, formând o unitate compactă, care nu numai că ne va face invincibili, dar ne va da, o dată pentru totdeauna, o superioritate decisivă asupra tuturor popoarelor europene”³. Cu rigoarea și tenacitatea specifice germanilor, naziștii au înființat, încă din 1931, „Organizația Partidului Național Socialist Muncitoresc German (N.S.D.A.P.) pentru străinătate” (A.O.). Misiunea oficială a acestei organizații era de a grupa în cadrul N.S.D.A.P. pe toți germanii din străinătate pe baza principiilor expuse de Hitler în „Mein Kampf” precum și strângerea legăturilor cu Germania. Misiunea secretă a organizației era de a desfășura o amplă acțiune de spionaj în statele în care trăiau cetățeni de origine etnică germană și de a supraveghea acțiunile adversarilor politici din străinătate⁴. Pentru îndeplinirea acestor misiuni A.O. a înființat 350 de grupe regionale ale partidului răspândite pe tot globul. Grupa N.S.D.A.P. din România se numea „Landesgruppe”.

Imediat după luarea puterii în Germania, naziștii au trecut la edificarea unui vast aparat informativ. La 26 aprilie 1933 era înființată poliția secretă de stat – **Geheime Staat Polizei** – condusă de Herman Göring⁵ (de la 20 aprilie 1934 conducerea, de facto, a revenit lui Heinrich Himmler). Următorul serviciu, ca importanță, era Abwehrul⁶ – Serviciul de informații al armatei germane - condus de amiralul Canaris. Alături de acestea funcționau organele de informații ale N.S.D.A.P.: Organizația partidului nazist pentru străinătate, Serviciul Central al cetățenilor de rasă germană, Biroul de politică externă al N.S.D.A.P., Serviciul național pentru Germanii din străinătate, Organizația pentru Străinătate a Frontului Muncii German, Uniunea Reichului pentru colonii, Institutul pentru străinătate, Comunitatea de Muncă a Inginerilor din Străinătate, Biroul de Informații pentru protecția industriei germane. Toate aceste organizații aveau rolul de a promova interesele Germaniei în străinătate și de a strânge legăturile cu minoritățile germane din diverse state. De exemplu, Serviciul Central al cetățenilor de rasă germană (Volksdeutsche

³ Apud A. Simion, *Agresiunile naziste din Europa în anii 1938-1939*, București, 1983, p. 12-13.

⁴ C. Neagu, D. Marinescu, *Fapte din umbră*, București, 1983, vol. III, p. 31.

⁵ J. Delarue, *Istoria Gestapoului*, București, 1966, p. 58.

⁶ Pentru detalii vezi J. Kokoska, *Amiralul Canaris*, București, 1970.

Mittelstelle) avea sarcina de a ocroti minoritățile germane din alte state și de a se ocupa cu reducerea lor în Germania, iar Biroul de Politică Externă urmărea infiltrarea ideologiei naziste în opinia publică din străinătate prin organizarea de schimburi universitare, înlesnirea de schimburi comerciale etc⁷.

Toate ne indică dorința germanilor de a transforma lozinca „Ein Reich, Ein Volk, Ein Führer!” într-o realitate palpabilă. România aflată într-o importantă zonă geostrategică, bogată în petrol, mare producătoare agricolă și având între granițele sale peste 700.000 de germani nu putea să scape atenției naziștilor. Ca urmare, încă din 1934, Gestapoul își înființează rezidențe în România iar în 1939 Abwehrul începe să colaboreze – legal cu Serviciul Secret de Informații (S.S.I) condus de Mihail Moruzov⁸. Germanii au realizat captarea unor forțe politice, precum Liga Apărării Național Creștine condusă de A.C. Cuza și Octavian Goga dar mai ales organizația „Garda de Fier”. Conștienți de faptul că opinia publică românească este preponderent filo-franceză, germanii au încercat să se folosească în special de minoritarii germani pentru a determina o schimbare a orientării României dar fără a înregistra succese notabile până în 1939-1940.

Declanșarea războiului în 1939 și prăbușirea sistemului de alianțe al României, coroborate cu slăbiciunea manifestată de Franța și Anglia au determinat o reorientare a politicii externe a României, începând din prima jumătate a anului 1940, în sensul realizării unei apropieri de Germania⁹. Totodată, minoritatea germană din România devine tot mai activă. Un adevărat punct de cotitură l-a reprezentat venirea lui Fritz Fabricius în fruntea acestei minorități în noiembrie 1938. Este organizată Comunitatea germană din România (Volksgemeinschaft der Deutschen in Rumanien). Între Frontul Renașterii Naționale și minoritatea germanilor intervine un acord prin care germanii aveau dreptul să-și constituie organizații proprii pentru scopuri culturale, economice și pentru opere sociale¹⁰. Centrala secțiunii N.S.D.A.P. din România („Casa brună”) funcționa în București în

⁷ C. Neagu, D. Marinescu, *op. cit.*, p. 33.

⁸ Vezi C. Troncotă, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al armatei Române*, București, 1997, *passim* și N. D. Stănescu, *Întâmplări și oameni din Serviciul Secret*, în „Magazin istoric”, nr. 1-6/1991.

⁹ Al. Gh. Savu, *Considerații privind neutralitatea României la începutul celui de-al doilea război mondial*, în *Studii privind politica externă a României, 1919 - 1939*, București, 1969, p. 288.

¹⁰ *Arhivele Istorice Centrale București, (A.I.C.B.), fond președenția Consiliului de Miniștri*, dos. nr. 274/1939, *passim*.

clădirea Legației germane și avea mai multe comisii: sportivă, culturală, de control și supraveghere, de disciplină. Avea Ortsgruppen (grupe locale) în 17 orașe ale României precum și numeroase puncte de asistență socială (Nationalsozialistisch Volkswohlfahrt). În 1939 în România erau editate 52 de ziare germane, existau patru edituri și nenumărate librării germane¹¹. În același timp, legația germană introducea în țară numeroase publicații cu caracter propagandistic. O vie activitate de propagandă se desfășura prin Oficiul de turism german din România care difuza filme, broșuri și publicații precum „Sud-est-Echo”, „Buletinul german”, „Lupta pentru estul german”¹².

Începând din 1940 activitatea Comunității Germanilor din România (V.D.R.) cunoaște o adevărată eferverscență urmărindu-se obținerea de drepturi cât mai multe și cât mai largi pentru minoritatea germană și ajutarea Reichului prin toate mijloacele pentru obținerea victoriei. La 17 februarie 1940 într-o ședință a conducătorilor secțiunii N.S.D.A.P s-a hotărât majorarea subvențiilor acordate de organizațiile germane din România ziarelor și ziariștilor români care s-au dovedit fideli promovării intereselor germane. Pentru sprijinirea revistelor de propagandă germane se alocău 500.000 lei. Organizațiile muncitorești germane primeau 6.500.000 lei, iar tineretul universitar 5.300.000 lei. Totodată, s-a hotărât ca până la 8 mai 1940 în toate localitățile unde existau cetățeni români de naționalitate germană să se înființeze organizații N.S.D.A.P¹³. Începând din 1940 în rândurile minorității germane s-au introdus „duminicile de economii” în care membrii comunității se abțineau de la fumat și de la consumarea de alcool iar economiile realizate se depuneau la un fond comun, iar pentru tinerii germani se încerca inocularea ideii că prin activitatea organizațiilor Străjeriei se urmărește deznaționalizarea elementului german din România.

Evoluția minorității germane din România se situează pe noi coordonate odată cu preluarea puterii de către generalul Antonescu în 7 septembrie 1940 și cu proclamarea României drept „stat național legionar” (14 septembrie 1940)¹⁴. Participarea Gărzii de Fier la guvernare

¹¹ E. Campus, *Din politica externă a României (1913-1947)*, București, 1980, p. 479.

¹² A.I.C.B., fond Președenția Consiliului de miniștri-cabinetul militar Ion Antonescu (P.C.M.-C.M.), dos. nr. 82/1941, f. 9-11.

¹³ *Ibidem*, f. 29-34.

¹⁴ Pentru o analiză pertinentă a împrejurărilor în care Antonescu a preluat puterea, vezi. A. Simion, *Regimul politic din în perioada sept. 1940 - ian. 1941*, Cluj, 1976 și mai ales, A. Simion, *România Preliminariei politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj, 1979.

și aderarea României la „Pactul Tripartit” în 23 noiembrie 1940, reprezentau semne clare că România s-a înscris ferm alături de Germania, astfel că minoritarii germani au considerat că statutul lor trebuie mult ameliorat, manifestările lor devenind tot mai virulente.

Întrucât România suferise grave amputări teritoriale în vara anului 1940, Antonescu a solicitat Institutului Central de Statistică o situație clară a minorităților din România. Realizarea acestei statistici a revenit lui Anton Golopenția, director al Oficiului de Studii din Institutul Central de Statistică și datele erau următoarele:

Structura etnică a României după pierderile teritoriale¹⁵.

Etnii	Cifre absolute	%
Români	11.380.000	85,7
Unguri	536.000	4,0
Germani	525.000	4,0
Evrei	283.000	2,1
Ruși-Ruteni	75.000	0,6
Bulgari	17.000	0,1
Alții	450.000	3,4
<i>Total</i>	<i>13.280.000</i>	<i>100</i>

Situația germanilor trecuți sub stăpânire străină, pe provincii, era următoarea: Basarabia, Bucovina de Nord și Dorohoi de Nord – 122.426 germani, Transilvania de Nord 72.108 germani, Cadrilater – 519 germani. Prin tratatul de la 22 octombrie 1940, care prevedea retragerea populației germane din Bucovina de Sud și din Dobrogea Veche, numărul germanilor din România era redus cu încă 50.000. Prin executarea acestui tratat dispăreau în întregime două „insule etnice” germane: coloniștii din Dobrogea Veche și restul sudic al insulei din Bucovina. Statul român rămânea cu două zone în care concentrarea populației de etnie germană era mai mare: șvabii din Banat – Arad - Hunedoara și sașii de pe „fostul pământ crăiesc”. În prima zonă locuiau 281.841 germani, în cea de-a doua 206.435. În restul țării se mai găseau 36.724 germani. Raportul întocmit de Golopenția sublinia că, în ambele zone, așezările germane sunt risipite printre așezări românești în care trăiesc de 3-4 ori mai mulți români iar dacă în Banat pot fi întâlnite așezări aproape curat germane, în

¹⁵ A.I.C.B., fond P.C.M.-C.M., dos. nr. 43/1940, f. 7.

Transilvania de Sud dimpotrivă, germanii trăiesc în așezări mixte germano-române. În consecință, crearea unor regiuni germane autonome din punct de vedere politic nu putea fi pusă¹⁶.

Generalul Antonescu a încercat să potolească agitația elementului minoritar german prin acordarea unor privilegii sporite în cadrul Legii nr.830 pentru constituirea Grupului Etnic German din România (în continuare G.E.G.), din 21 noiembrie 1940¹⁷. G.E.G. era declarat persoană juridică de drept public. Partidul Muncitoresc Național German era socotit reprezentant al voinței naționale a G.E.G. și putea lua măsuri cu caracter de obligativitate pentru membrii săi.

Bucurându-se de un regim de favoare, încurajați de sosirea trupelor germane în România¹⁸ și beneficiind de sprijinul nemijlocit al Berlinului, germanii din România „s-au transformat într-o organizație ce și-a depășit atribuțiile oficiale”¹⁹, stârnind în multe privințe însăși politica guvernului Antonescu. Astfel au fost înființate gărzi naționale germane în toate comunele cu populație germană, precum și centre de instrucție pentru pregătirea comandanților acestor gărzi și au fost instalate santinele și patrule „cu atitudine jignitoare față de populația românească”²⁰. Tinerii militari germani lipseau de la ședințele de instrucție, declarând că au primit ordin a nu mai lua parte decât la ședințele conduse de instructori germani. Conducătorii minorității germane înștiințau poliția germană că s-a oprit orice fel de rechiziție de la cetățenii români de origine germană. Încă în septembrie 1940 Casa Germană din Timișoara a dat o dispoziție telefonică tuturor comunităților germane comunale prin care hotăra: 1) să nu se predea nici o rechiziție; 2) să nu se prezinte nici un german când este chemat de jandarmi. Dispoziții similare erau publicate în ziarele „Volksblatt” – nr. 194/1940, „Arader Zeitung” – nr.240/1940 și în „Siebenburgische Tageblatt” – nr. 2226/1940²¹.

Legiunile de jandarmi trimiteau note informative cu un conținut alarmant. Primarul comunei Gearmata (jud Timiș - Torontal) înștiințase

¹⁶ *Ibidem*, f. 11.

¹⁷ „Monitorul oficial” (M.O.), nr. 275/21 noiembrie 1940, p. 6520.

¹⁸ D. Șandru, I. Saizu, *Unele aspecte privind consecințele economice ale prezenței trupelor germane în România 1940-1944*, în *Anuarul Institutului de Istorie și arheologie A. D. Xenopol-Iași, (A.I.I.A.I.)*, XIII, 1976, p. 117.

¹⁹ D. Șandru, A. Karețchi, I. Saizu, *Dificultăți în „colaborarea” româno-germană (1940-1944)*, în *A.I.I.A.I.*, XXIII, 1986, p. 206.

²⁰ *A.I.C.B.*, dos. nr. P.C.M.-C.M., dos. nr. 382/1941, f. 21.

²¹ *Idem*, dos. nr. 23/F.D., f. 15.

populația „să nu se mai adreseze postului de jandarmi ci toate cererile și actele să fie trimise la primărie”, iar populația germană din Engelsbrun (jud. Arad) „nu mai ține seama de hotărârile jandarmeriei”²². Locuitorul Grass Ioan din comuna Vulcan - jud. Brașov a atras atenția șefului de post că „dacă nu știe germana trebuie să o învețe pentru că acum s-au schimbat multe lucruri în România”²³. Astfel de atitudini erau încurajate de trupele germane sosite în România. Potrivit Buletinului Informativ al Inspectoratului General al Jandarmeriei din luna decembrie 1940, în ziua de 20 decembrie 1940 un ofițer german a bruscat pe șeful postului de jandarmi Săuleni din jud. Arad, iar în noaptea de 22-23 decembrie 1940 în comuna Fibiș (jud. Timiș) doi ofițeri germani au cerut cu insistență eliberarea unui deținut de origine germană. Un caz similar se înregistra în comuna Mosloc (Timiș) unde șeful postului de jandarmi a fost amenințat cu revolverele de doi ofițeri germani care l-au eliberat pe locuitorul șvab Horn Ion după care au ridicat și actele de anchetă²⁴.

Confruntate cu astfel de situații, autoritățile române au luat contact cu liderii comunității germane din România pentru a găsi o soluție. În urma acestor tratative, Andreas Schmidt – șeful G.E.G. – a elaborat două comunicate prin care se stabilea: a) obligația fiecărui minoritar german de a-și îndeplini îndatoririle față de statul român în mod exemplar; b) necesitatea raporturilor de perfectă prietenie între minoritarii germani și majoritarii români. Totodată, guvernul a dat un decret de amnistiere pentru toți minoritarii germani care se făcuseră vinovați de nesupunere la concentrări, rechiziții etc²⁵. Comunicatele trimise în teritoriu de către conducerea G.E.G. aveau se pare, un caracter duplicitar întrucât atitudinile contrare datoriei de cetățeni ai statului român au persistat, ba chiar s-au agravat, iar cei chemați uneori a da socoteală răspundeau invariabil că așa au ordin de la Comunitatea germană²⁶.

Unul din aspectele cele mai îngrijorătoare îl reprezenta acțiunea de totală germanizare a localităților în care se găsea populație mixtă, acțiune care, coroborată cu alte acțiuni și declarații, ducea la concluzia că minoritatea germană tinde să obțină autonomia. Astfel se cerea ca în comunele cu majoritate germană limba oficială să fie germana. În comunele

²² A.I.C.B., fond Inspectoratul General al Jandarmeriei (I.G.J.), dos. nr. 113/1940, f. 17-19.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, f. 45-46.

²⁵ A.I.C.B., fond P.C.M.-C.M. dos. nr. 23/F.D. f. 16.

²⁶ *Ibidem*.

unde majoritatea erau germani primarul era, de asemenea german, iar ajutorul de primar trebuia, potrivit indicațiilor guvernamentale, să fie un român, iar în comunele cu paritate între germani și români primarul era tot un german. Nu puține erau însă cazurile când, invocându-se numărul mic al locuitorilor români, și primarul și ajutorul de primar erau germani²⁷ și depuneau tot efortul pentru germanizarea completă a comunelor. În comuna Gottlab (jud Timiș) comandantul Subcentrului de pregătire Premilitară (P.P.), învățător la secția română a școlii a fost somat de șvabi să părăsească imediat comuna. Spre a-l intimida și forța să plece, în noaptea de 10/11 noiembrie 1940 un grup de germani înarmați i-au spart geamurile locuinței trăgând și focuri de armă. Același tratament a fost aplicat notarului și șefului Oficiului P.T.T. (ambii români). În comuna Orțișoara învățătorul Crulea Petre a fost evacuat - în cursul lui noiembrie - din clădirea școlii, cu tot bagajul, spunându-i-se să plece din comună. În aceeași situație a fost pus învățătorul Preda Victor din comuna Nitchidorf (jud Timiș)²⁸.

Nu doar reprezentanții autorității publice (notari, jandarmi) și ai învățământului au fost supuși presiunilor, ci și membrii clerului ortodox. Edificator este cazul preotului român din comuna Grabant (jud Timiș), în care se găsea o colonie de cca. 400 de români, căreia i s-a pus în vedere să închidă biserica și să plece din comună, spunându-i-se: „Valahii nu pot sta printre poporul șvab, acesta aparține Reichului”²⁹. Se urmărea probabil verificarea în practică a versetului biblic: „bate-voi păstorul și turma se va risipi!”. În același sens, al alungării populației românești, se înscrie și măsura luată de direcțiunea școlii primare din comuna Zadârlag - Arad care a făcut cunoscut în comună, prin adresa nr.107/1940, „să nu se mai trimită la școală decât copiii a căror limbă maternă este germana”³⁰.

Intenția de germanizare a unor zone cât mai largi a fost deosebit de bine pusă în evidență prin recensământul efectuat, din ordinul conducătorilor comunității germane, la 3 noiembrie 1940. Celor care se declarau germani li se promitea un „pașaport etnic” și protecția Germaniei³¹. Dacă promisiunea nu era destul de atrăgătoare, ea a fost completată de diverse mijloace de persuasiune. Preotul Kurt Ferdinand din

²⁷ Idem, dos. nr. 479/1941, f. 226.

²⁸ Idem, dos. nr. 382/1941, f. 86.

²⁹ *Ibidem*, f. 117.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Idem, dos., nr. 23/F.D., f. 27.

comuna Lupoc a înscris drept germani cinci cehi, un polonez și trei slovaci, iar în comuna Jamul Mare, trei maghiari și un iugoslav, promițându-le protecție. În comuna Teremia Mare 25 de români s-au lăsat înscriși drept germani în urma susținutei propagande făcute de germani în legătură cu iminenta autonomie a Banatului și „de frică să nu fie obligați să părăsească comuna”³².

Foarte eficace s-au dovedit a fi amenințările. Preotul romano-catolic Mihai Kurt din Beșenova Veche (jud Timiș) a reușit să înscrie în rândurile germanilor mai mult de 200 de persoane de origine bulgară, spunându-le că dacă nu se declară vor fi repatriați în Bulgaria. În comuna Sântana (jud Arad) învățătoarea Ana Frank a dat afară din școala confesională germană, pe copilul unгурului Mandel Aladar pentru motivul că tatăl acestuia a refuzat să se înscrie în comunitatea germană³³. Un alt mijloc de presiune a fost în unele cazuri, refuzul negustorilor germani din comune de a mai vinde ceva negermanilor. În urma unui astfel de „recensământ” ziarul „Banater Deutsche Zeitung” din 16 februarie 1941 putea publica un articol cu titlul „Peste 550.000 lucrători germani în România”.

Un puternic asalt german s-a produs și asupra simbolurilor românești. Prin legea privind organizarea Grupului Etnic German era permisă arborarea drapelului german alături de cel românesc. În fapt însă lucrurile au stat altfel. La școala din comuna Guilvăz (jud Timiș) cu ocazia unei petreceri organizate de tineretul german, înainte de începerea spectacolului, au fost îndepărtate toate stegulețele românești. În 8 noiembrie 1940, fiind sărbătoare națională (ziua onomastică a regelui), germanii din comuna Sânmartin (jud Arad) au arborat doar drapelul național german³⁴. În comuna Săcălaz (jud Timiș) de pe pereții școlii au fost ridicate toate tablourile cu subiect istoric și harta țării, în locul lor afișându-se inscripții și figuri reprezentative germane. Aceeași atitudine antiromânească s-a făcut simțită și cu ocazia tradiționalului bal șvăbesc ce a avut loc la Arad la 15 februarie 1941. Sala de bal a fost împodobită cu steaguri germane și cu o uriașă inscripție: „Țara unde poporul șvab pătrunde, pământul acela se va numi german”³⁵. În seria faptelor cu caracter antinațional se înscriu și evenimentele din comuna Neudorf (jud Timiș). Aici ostașii Regimentului 5 Vânători au ridicat o troiță în mijlocul comunei, împrejmuid-o și cu un

³² *Ibidem*, f. 28.

³³ *Ibidem*, f. 30.

³⁴ *Idem*, dos. nr. 382/1941, f. 94.

grilaj. Îndată după plecarea ostașilor, în noaptea de 25/26 septembrie 1940 patru tineri germani au distrus și troița și grilajul³⁵.

Locuitorii germani din comuna Crucei (jud Arad) au rupt toate tăblițele C.A.M. ce se găseau la locuințele cultivatorilor de tutun deoarece erau scrise în limba română și aveau tricolorul românesc. Acești locuitori au distrus tablourile domnitorilor și ale personalităților române expuse la școală și la primărie³⁶.

O deosebită insistență au depus minoritarii germani pentru impunerea limbii germane. În acest sens, populația germană din comunele Felneac și Călugăreni (jud Timiș) insista ca actele de căsătorie să se încheie în limba germană iar în comunele Becicherecul Mic și Biled (jud Timiș) toți comercianții și-au înlocuit firmele românești, cu firme scrise în limba germană. Acolo unde se înregistrau unele șovăieli agenții germani intrau rapid în acțiune. În comuna Sagul (jud Arad) în noaptea de 4/5 decembrie 1940 pe ușile și ferestrele atelierelor și magazinelor au fost lipite afișe cu mesajul: „Dacă ești german, pune-ți firmă germană”³⁷.

Creșterea artificială a numărului de locuitori de origine etnică germană, impunerea limbii germane și purificarea etnică prin izgonirea românilor erau subordonate unui obiectiv de prim rang: desprinderea de statul român³⁸. S-au vehiculat mai multe variante, două fiind favorite: crearea unui stat tampon (**pufferstaat**) format din Banatul românesc, Banatul iugoslav, Slovenia și Croația, sub conducerea unui Gauleitter și sub dominație germană (urma a fi inclusă și o parte din Ardeal, inclusiv orașul Sibiu), sașii propuneau formarea unui stat autonom german sub denumirea „Statul German Dunărean” (Donnaustaat) sub protectorat german³⁹. Intenția autonomizării regiunilor locuite de minoritatea germană era făcută publică în presa de limbă germană fără nici o rețineră. În ziarul „Hatzfelder Zeitung”, din octombrie 1940, care apărea în Jimbolia se afla articolul „**Weg mit den Banaten Grenzen**” (La o parte cu granițele Banatului) în care se afirma că majoritatea locuitorilor Banatului o reprezintă germanii care au dreptul de autonomie. Articolul se încheia astfel: „Ne-am săturat să stăm mereu sub ordinele unor

³⁵ *Ibidem*, f. 106.

³⁶ *Idem*, dos. nr. 23/F.D., f. 33.

³⁷ *Ibidem*, vezi și dos. nr. 479/1941, f. 281.

³⁸ D. Șandru, *Autonomia Transilvaniei în propaganda germanilor din România*, în *Xenopoliana*, 1-4/1997, p. 210-218.

³⁹ *Ibidem*, f. 29.

popoare străine și vrem, în sfârșit, să fim noi domni și nu veșnici robi în regiunile noastre svăbești”⁴⁰.

Aceste tendințe erau încurajate, mai mult sau mai puțin tacit, de ofițerii germani ai Misiunii Militare Germane sau de cei care doar tranzitau România. Generalul german Lorenz s-a adresat, în decembrie, comunității germane din Sibiu cu cuvintele: „Mai puteți? Mai suporatați puțin și apoi totul se va termina”⁴¹.

O altă manifestare a minorității germane din România în măsură să îngrijoreze în cel mai înalt grad autoritățile române a fost tendința evidentă de acaparare a unor importante sectoare ale vieții economice din România. Chestiunea a fost adusă în atenția generalului Ion Antonescu, în ședința Consiliului de Miniștri din 26 septembrie 1940, de ministrul comunicațiilor Nicolau care anunța că „în Banat este o bătălie mare între șvabi și români, pe locurile, casele și industriile pe care ungurii și evreii le părăsesc”⁴². Soluția propusă de Antonescu a fost cea de asigurare a dreptului de preemțiune al Statului asupra tuturor bunurilor aparținând străinilor care părăsesc țara. Un câmp larg de activitate pentru minoritatea germană va fi însă oferit în lunile următoare prin legislația ce viza proprietățile evreilor. Astfel, în 4 octombrie 1940 sunt adoptate Decretul-lege nr.3347 pentru trecerea proprietăților rurale evreiești în patrimoniul statului⁴³ și Decretul-lege nr.3361 pentru numirea comisarilor de românizare⁴⁴. În 19 noiembrie 1940 a fost adoptat Decretul-lege nr.3850 pentru românizarea caselor de filme, sălilor de cinematograf, birourilor de voiaj și turism⁴⁵, urmat în 3 decembrie 1940 de Decretul-lege nr.3968 pentru trecerea în patrimoniul statului a vaselor și plutitoarelor aparținând evreilor sau societăților evreiești⁴⁶. Prin Decretul-lege nr.842 din 27 martie 1941 proprietățile urbane evreiești treceau în patrimoniul statului⁴⁷, iar în 3 mai 1941 era publicat Decretul-lege nr.1220 care completa Decretul-lege nr.3347/1940, în sensul că erau trecute în proprietatea statului și brutăriile, instalațiile de prelucrat paste făinoase, fabricile de spirt,

⁴⁰ *Ibidem*, f. 30.

⁴¹ *Ibidem*, dos. nr. 34/1940, f. 6.

⁴² *Idem*, dos. nr. 169/1940, f. 145.

⁴³ *M.O.*, nr. 233, 5 octombrie 1940, p. 5703-5704.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 5704-5705.

⁴⁵ *Idem*, nr. 274, 20 noiembrie 1940, p. 6510.

⁴⁶ *Idem*, nr. 286, 4 decembrie 1940, p. 6688-6889.

⁴⁷ *Idem*, nr. 74, 28 martie 1941, p. 1530-153.

rafinăriile și distilăriile, cazanele de țuică, fabricile de produse medicamentoase ce aparțineau evreilor⁴⁸.

Aceste acte legislative urmăreau să realizeze o „românizare” a vieții economice întrucât, potrivit lui Ion Antonescu: “infiltrațiile străine ale capitalurilor internaționale (...) ne-au împiedicat dezvoltarea, ne-au minat statul și ne-au umilit puterea de creație românească”⁴⁹.

Spre surprinderea și nemulțumirea lui Antonescu, și nu numai, s-a produs nu o românizare ci o germanizare a unei însemnate părți a economiei. În ședința Consiliului de Miniștri din 11 octombrie 1940, Horia Sima atrăgea atenția că “degeaba se iau aceste măsuri ca să se pună comisari de românizare la întreprinderile industriale (...), pentru că în locul evreilor, care-și vor lichida întreprinderile, vor veni alții. Nici statul și nici particularii, singuri, fără de nici un ajutor, nu vor putea lua aceste întreprinderi”⁵⁰. În sprijinul afirmației sale, H. Sima prezenta cazul magazinului “Aux Galeries Lafayette” pentru care se prezentaseră trei germani dornici să-l cumpere. Sima propunea înființarea unei Case de credit legionar care, sprijinită de Banca Națională, “să poată ușura acest transfer de proprietate de la evrei la români”⁵¹.

Interesul germanilor pentru preluarea acestor proprietăți evreiești era cât se poate de real. Notele informative ale S.S.I. avertizau Președinția Consiliului de Miniștri că G.E.G. a hotărât să procedeze rapid la preluarea întreprinderilor comerciale și industriale deținute de evrei, beneficiind de ajutorul organizației “Berufsgruppen”⁵². Andreas Schmidt promitea tot sprijinul unei delegații de mari comercianți sași din Sibiu care protestau contra tendințelor statului român de a opri cumpărarea de întreprinderi evreiești de către germani. În același sens, conducerea germanilor din Brașov anunța, prin circulara nr. 574/1940, că “s-au făcut demersurile necesare să se aperse interesele comercianților germani față de acțiunea de ocupare a magazinelor evreiești de către legionari”⁵³. Comercianții germani care doreau să cumpere magazine evreiești trebuiau să indice numele magazinului și prețul său pentru a obține creditele necesare întrucât Casele de economii din Brașov și Sibiu se oferiseră să pună la dispoziție fondurile necesare.

⁴⁸ Idem, nr. 102, 3 mai 1941, p. 2330.

⁴⁹ Mareșal I. Antonescu, *Către Români. Chemări. Cuvântări. Documente*, București, 1941, p. 175.

⁵⁰ A.I.C.B., fond P.C.M.-C.M., dos. nr. 169/1940, f. 209.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Idem, dos. nr. 23/F.D., f. 36.

⁵³ *Ibidem*.

În Banat capitalurile germane reușiseră, de asemenea, să acapareze majoritatea întreprinderilor evreiești: industria bumbacului “Lengyel” era cumpărată de E. Patianschi din Lugoj; magazinul “Scheinberger” din Orșova a fost luat de Societatea germană “Danubiana”. Marele industriaș german Muschong din Lugoj prelua banca “Cărășana” din localitate. Societatea de transporturi “Calmy”, firma de export - import “Vachtel”, firma “David Schwartz și Fii” erau preluate de către șvabi. Acțiunea avea un caracter organizat întrucât în palatul Bănăția din Timișoara “se țin dese consfătuiri cu caracter economic în cadrul cărora se dau instrucțiuni și se procură ajutoare bănești pentru acapararea întreprinderilor evreiești”, după cum raportau organele informative⁵⁴. Un caz care a produs vâlvă la vremea respectivă a fost acțiunea sașilor din Mediaș care, prin echipe organizate, au ocupat în 27 noiembrie 1940, zece prăvălii evreiești din centrul orașului pretextând că au contracte de vânzare-cumpărare⁵⁵. În Brașov sașii formaseră o comisie care cumpăra imobile de la ungerii care plecau în Ardealul cedat și insistau ca aceștia să nu vândă sub nici o formă românilor. În același timp, societățile și întreprinderile cu capital german au început să-i excludă pe români, despăgubindu-i cu contravaloarea acțiunilor pe care le posedau. Astfel chiar Petru Groza a fost exclus de la întreprinderea “Muschony” și de la Societatea de asigurări “Agronomul” (ambele în județul Arad), unde era acționar și membru în Consiliul de Administrație. Aceste măsuri trebuiau să pregătească, în viziunea sașilor, “noua orânduire a Europei” în care România “va fi stat agrar în timp ce comerțul și industria românească vor trece în mâinile germanilor”⁵⁶. În ședința Consiliului de Miniștri din 10 decembrie 1940, Vasile Iașinschi, ministrul muncii, avertiza că “la Reșița este o societate pe acțiuni care este acaparată de străini, și în special de nemți. Ei cumpără pe capete și caută să-i dea afară pe români (...). Străinii dețin majoritatea acțiunilor, iar românii, fiind în minoritate, vor fi eliminați, cu vremea, de acolo”⁵⁷. Rioșanu, subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Interne, adăuga: „Nemții cumpără tot ce se găsește acolo, fie de la jidani fie de la români, și în special case”⁵⁸. Atitudinea lui Antonescu a fost inițial destul de moderată față de aceste acțiuni: “Nu trebuie să ne punem rău cu nemții ei ne-au dat 80 miliarde, cu o dobândă de 3,5%. Ei ne asigură frontierele, se bat

⁵⁴ *Ibidem*, f. 4.

⁵⁵ *Idem*, dos. nr. 169/1940, f. 796.

⁵⁶ *Idem*, dos. nr. 23/F.D., f. 22.

⁵⁷ *Idem*, dos. nr. 169/1940, f. 663.

⁵⁸ *Ibidem*.

pentru noi. Totuși, să nu lăsăm să treacă proprietatea românilor în mâini străine. Trebuie găsită însă o formulă înțeleaptă, care să nu provoace conflicte”⁵⁹.

Acțiunile minoritarilor germani au trezit reacții și din partea liderilor P.N.L. și P.N.Ț. Constantin I. C. Brătianu îi adresează generalului Antonescu în 18 decembrie 1940 o scrisoare în care sublinia: “închiderea întreprinderilor evreiești pe care românii nu le pot cumpăra, teroarea creată de tinerii nerăspunzători silesc pe mulți comercianți și industriași să-și pună averea la adăpost, să o vândă pe sume mici la minoritari subvenționați din afară, sau chiar la organizații direct străine. În loc de naționalizare se face o deznaționalizare mai periculoasă ca starea de astăzi. Câteva exemple: capitalul german s-a introdus în aproape toate băncile mari și întreprinderile comerciale române, ca în societățile de petrol Petrol Block, I.R.D.P., Columbia, Concordia, Banca de Credit, Comerciala, Crisoloveni, Creditul Agricol Ipotecar, pe lângă vechea Societate Germană Bancară; întreprinderile comerciale ca Schlessinger, Lustgarten, Sora, Galleries Lafayette. Fabrici de hârtie ca Piatra Neamț și Petrești. În fiecare zi aflu că firme evreiești sau altele au trecut în mâinile Germaniei sau sașilor”⁶⁰. Iuliu Maniu avertiza și el că “sub guvernarea Domniei Voastre tendința de românizare a industriei și comerțului s-a prefăcut într-un proces de invadare a capitalului extern. Capital și conducere au pătruns în cele mai importante stabilimente industriale chiar și în acele care au strânsă legătură cu apărarea națională”⁶¹.

Poziția lui Ion Antonescu față de activitatea germanilor începe să se radicalizeze spre sfârșitul anului 1940 dar mai ales după tranșarea conflictului cu legionarii în ianuarie 1941. În 20 decembrie 1940 el declara “Lucruri de acestea îmi vin multe la ureche: că germanii au cumpărat nu știu ce (...). Să nu creăm condițiuni care ne vor duce la o luptă mai grea. Se va spune: Ce a făcut Antonescu? I-a scos pe evrei și i-a pus pe nemți”⁶². În 15 aprilie 1941 când ministrul de interne, gen. D. Popescu, semnaleză unele fricțiuni între sași și autorități, Antonescu este mult mai ferm. “Eu am pus această problemă autorității germane de aici și se va pune și la Berlin. Vom studia și chestiunea d-lui Andreas

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Maresal Ion Antonescu — Epistolarul infernului*, avertisment, note și indice de Mihai Pelin, București, 1993, p. 62.

⁶¹ I. Calafeteanu (ed.), *Iuliu Maniu — Ion Antonescu. Opinii și confruntări politice (1940-1944)*, Cluj, 1994, p. 38.

⁶² *A.I. C.B.*, fond P.C.M.-C.M., dos. nr. 169/1940, f. 797.

Schmidt și vom face să i se taie aripile, ca să se potolească. Am asigurări că deja acestui domn i s-a dat un avertisment⁶³. Totuși, Antonescu păstrează o poziție echilibrată explicând: “Trebuie ca, în multe lucrări mărunte, să închidem ochii. Bineînțeles că trebuie să ținem lucrurile de scurt, dar intervențiunile noastre să țină seama de interesele superioare ale Neamului Românesc. Atâta așteaptă rușii și ceilalți dușmani ai noștri ca între mine și germani să înceapă discordia”⁶⁴.

Atitudinea minoritarilor germani față de autoritățile române era însă departe de a se ameliora. În aprilie 1941 Ministerul de Interne comunică faptul că G.E.G. urmărea să pună mâna pe clădirile și fabricile mai mari din Timișoara (industria lânii, fabrica de ciocolata “Kandia”), iar Parchetul General din Timișoara semnală că au fost trimiși în judecată pentru sabotaj economic 130 de plugari minoritari care au sustras diverse produse blocate⁶⁵. Mihai Antonescu, care înaintase mai multe sesizări ministrului Germaniei la București, von Killinger, primise asigurări că se va face “o revizuire a întregii politici a Grupului Etnic German din România”⁶⁶. Manfred von Killinger era sesizat periodic de Mihai Antonescu și de Ion Antonescu în privința abuzurilor de tot felul săvârșite de sașii și svabii din România⁶⁷ și se pare că era de bună credință, așa cum aprecia Mihai Antonescu: “am găsit (din partea lui von Killinger-F.B.) cea mai respectuoasă înțelegere a drepturilor suveranității românești și a legalității legilor”⁶⁸. O atitudine corectă se poate desprinde și dintr-o scrisoare a lui von Killinger către președintele unei societăți româno-germane din Berlin: “Din păcate, a trebuit să constat că mulți germani s-au îmbogățit foarte mult aici; prin ce?. În orice caz, pe aceștia eu îi urmăresc cum urmărește satana un suflet sărman”. În aceeași scrisoare constata: “că prin ajutorul dat de Intendența germană și de trenurile militare au fost duse de noi în mod ilegal diverse bunuri spre Germania, este, din nefericire, un fapt dovedit”⁶⁹.

În luna mai 1941 reprezentanți ai minorității germane au propus guvernului român scoaterea germanilor de sub prevederile Legii Asigu-

⁶³ Idem, dos. nr. 479/1941, f. 226.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Idem, dos. nr. 485/1941, f. 518.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Idem, 323/1941, f. 12.

⁶⁸ Idem, dosar nr. 479/1941, f. 285.

⁶⁹ 23 August 1944. *Documente*, București, 1984, vol. 1, p. 379.

rărilor Sociale și constituirea lor într-o Casă de Asigurări numai pentru germani, ba cerând și fondurile de rezervă acumulate în cei 30 de ani de când fuseseră înființate Asigurările Sociale. Această măsură ar fi reprezentat, în viziunea autorităților române, “constituirea unui stat în stat”⁷⁰. O altă problemă era aceea a purtării de arme și uniforme de către membrii organizațiilor paramilitare germane, inclusiv cu însemne ale Wehrmachtului. Astfel pe chipiurile tinerilor sași era prins Edelweiss-ul (floarea de colț era însemnul Trupelor alpine din Wehrmacht)⁷¹. Premilitarii germani continuau să se instruiască separat, cu instructori aduși din Germania, iar în momentul când erau chemați la centrele de Încorporare încercau să fugă în Germania cu concursul trupelor germane staționate în România. Astfel, în 1 februarie 1941 în stațiile Curtici și Pecica au fost găsiți 112 tineri de origine germană din zona Timișoarei ce aveau ordine de concentrare pentru aceeași zi și care încercau să părăsească țara cu un tren militar german⁷². Problemele create prin acest comportament erau recunoscute și de H. Neubacher, însărcinatul cu probleme economice de pe lângă Legația germană din București care, într-o telegramă referitoare la situația internă din România, recunoștea faptul că: “prin convocarea la serviciul militar s-au înrăutățit relațiile dintre Grupul Etnic German și populația românească”⁷³.

Demersul nostru a fost axat pe perioada 1940-1941 întrucât atunci, sub euforia provocată de succesele militare ale Germaniei, manifestările antiromânești ale germanilor au fost mai numeroase. Totuși, ele nu au dispărut nici atunci când Reichul a intrat în defensivă. În 28 mai 1943 o notă S.S.I. informa că formațiunile G.E.G. întreprind expediții de pedepsire împotriva acelor germani care refuză să se înroleze în armata germană⁷⁴ iar în 10 noiembrie 1943 un buletin al Ministerului de Interne comunica factorilor de decizie că organizațiile S.S. din cadrul G.E.G. strâng date din cadrul armatei și populației românești întrucât se tem că “în România s-ar pregăti o lovitură similară cu aceea a lui Badoglio în Italia”⁷⁵. Activitatea informativă coordonată de Reich pe teritoriul României a rămas deosebit de intensă chiar și în 1944. Eugen Cristescu, șeful S.S.I., îl informa pe mareșalul Antonescu, în februarie 1944, că în

⁷⁰ A.I.C.B., fond P.C.M.-C.M., dos. nr. 479/1941, f. 286.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Idem*, dos. nr. 34/1940, f. 34.

⁷³ 23 August 1944. *Documente*, București, 1984, vol. I, p. 239.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 379.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 614-615.

țară activează peste 600 de agenți Gestapo alături de care acționează și alte servicii: Abwehrstelle, Serviciul Informativ Politic al Legației Germane, Organizația supușilor germani aflați în România, Grupul Etnic German și Geheime Feldpolizei. Toate aceste servicii de informații foloseau numeroase persoane aparținând minorității germane⁷⁶.

Am încercat realizarea unei prezentări a modului în care Germania nazistă și-a subordonat minoritatea germană din România reușind să o transforme într-un element de presiune deloc de neglijat, gata să susțină cu devotament țelurile expansioniste ale Berlinului. Deși s-a bucurat de un tratament democratic în România interbelică, minoritatea germană nu a șovăit să comită o serie de acțiuni îndreptate împotriva integrității teritoriale și suveranității statului român. De la sfidarea autorităților publice la tendințe de germanizare, de la proiecte de autonomizare la încercarea de a domina viața economică a statului român, comportamentul antiromânesc a cunoscut o varietate de modalități de manifestare și a dus la apariția unor resentimente în cadrul populației majoritare, manifestate, uneori, după 23 august 1944⁷⁷. Minoritatea germană nu poate fi culpabilizată în nume colectiv, așa cum au făcut autoritățile sovietice de ocupație, mai ales că importante segmente nu au manifestat aderență la propaganda și ideologia nazistă. În special cei mai în vârstă au rămas fideli statului român și n-au șovăit să condamne excesele tinerilor îndoctrinați de național-socialism. Bazat îndeosebi pe documente de arhivă, demersul nostru și-a propus reconstituirea atmosferei de tensiune internă existentă în România anilor 1940-1941 în speranța că aceasta va contribui la o mai bună înțelegere a unora din măsurile regimului Antonescu precum și a opțiunilor externe ale țării noastre în acele momente cruciale pentru existența statală a României. Considerăm că relațiile României cu Germania nazistă trebuie studiate atât prin prisma raporturilor economice și militare cât și prin analiza unor factori mai greu decelabili ținând cont de mentalul colectiv, de modul cum era perceput celălalt ("Friș", "valahul"), numai astfel fiind posibilă înțelegerea adecvată a unor realități atât de complexe.

⁷⁶ A.I.C.B., fond P.C.M.-C.M., dos. nr. 58/1944, f. 13.

⁷⁷ D. Șandru, *Etnicii germani și detașamentele de muncă forțată din România (1944-1946)*, în *Arhivele Totalitarismului*, 111, nr. 1/1995, p. 26-49; F.I. C. Mihail, *Situația etnicilor germani din Transilvania. 23 august — 12 septembrie 1944*, în *Arhivele Totalitarismului*, v. II, nr. 1-2/1999, p. 68-79.

ASPECTS DU COMPORTEMENT DE LA MINORITÉ ALLEMANDE DE ROUMANIE

Résumé

Après la réalisation de la Grande Union de 1918, entre les frontières de l'Etat roumain il y avait des minorités nationales dont on distinguait, par leurs nombres, les minorités hongroise et, respectivement, allemande. Si parmi les Hongrois de Roumanie, l'attachement pour l'Etat roumain n'a pas été trop manifeste, dès 1919, la minorité allemande a fait preuve de sa volonté de s'encadrer pleinement au sein de l'Etat.

L'ascension du nazisme et l'intense propagande du Reich concernant la supériorité de la race arienne et de sa destinée de maîtriser l'univers a séduit assez vite les jeunes Allemands de Roumanie. Pendant les années '30, les idées de la propagande naziste ont trouvé leur écho parmi certaines couches conductrices de la minorité allemande produisant ainsi une modification substantielle du comportement et de la conduite des membres de celle-ci par rapport à l'Etat roumain.

L'étude présente essaie de surprendre quelques aspects de la manière dont la minorité allemande de Roumanie s'est organisée d'après les modèles totalitaires de type naziste. Le Groupe Ethnique Allemand de Roumanie a représenté le nouveau cadre organisationnel ayant reçu le support direct de l'Allemagne et qui s'est radicalement écarté des normes de la vie démocratique. Les Allemands de Roumanie ont commencé à afficher par rapport aux autres citoyens roumains une attitude de supériorité, ont acquis des positions économiques des plus importants et, pendant une courte période, ont passé à l'élaboration de projets d'autonomisation des régions qu'ils habitaient ou même de séparation effective des certaines régions de l'Etat roumain.

Tout en s'appuyant sur des informations d'archive, notre démarche a pour but de relever la vulnérabilité des gens face aux idées de type totalitaire, abilement promues, et de présenter la manière dont un segment énergique de la minorité allemande a imposé un changement radical aussi bien dans le comportement que dans la mentalité des membres de la communauté allemande de Roumanie, malgré l'opposition manifestée par les éléments les plus lucides et les plus attachés au système démocratique.